

A recski ércbányászat múltja és jövője

Dr. TAMAGA FERENC bányászati főmérnök, Nitrokémia Zrt.

Hazánkban vannak olyan ércek, amelyekből jelentős mennyiségeket rejt a föld mélye, azonban a jelenlegi gazdasági feltételek mellett túl drága lenne kitermelni és feldolgozni őket, tehát potenciális kitermelőhelyként nem, vagy csak elenyésző mértékben jönnek szóba. Ilyen a Mátra északi oldalán, Recsk község nyugati peremén lévő az ország legnagyobb ércelőfordulása, amelyet a Lahóca-hegy alatt lévő, érc-tömszökből már kitermeltek, de a területen a mélyebb szinten történő kutatás során az 1960-as évek elején felfedezték a mélyszinti porfirós, majd szkarnos ércecesedéseket, amelyek ásványvagyona a világ első tíz előfordulása között van. A recski ércbányászat közel kétszáz évre tekint vissza, az 1850-1979 közötti bányászat főbb állomásainak a bemutatása Csiffáry Gergely levéltári kutatásai és leírása felhasználásával készült.

Az ércbányászat XVIII. századi előzményei Parád térségében

Közel 200 éve indult meg az érckutatás a Mátra-hegység északkeleti részén, Parádfürdő térségében. Elsőként Fazola Henrik vizsgálta a területet, 1769. március 14-én jogosítványt szerzett a timsós forrás mellett fekvő ezüst- és rézércet tartalmazó bányahelyek kiaknázására, valamint a recski határban a Tarnapatak mellett vasércbánya nyitására.

Fazola halála után báró Orczy József báró tevékenységével új szakasza kezdődött a mátrai ércbányászatnak, 1780 októberében megkezdte a parádi Vörösvár-hegyen található bányák művelését. A próbavizsgálatok kedvező eredményeire alapozva még ebben a hónapban egy bányatársulatot alapított, jórészt családi alapon. 1790-1800 között Orczyék Párádon és Gyöngyösorosziiban is bányászták az érceket. 1801 májusában a Nógrád megyei Szinóbányán, ahol a családnak régi birtokai, és ércbányái is voltak, felépítettek egy fémkohót, amelyben 1801-1810 között feldolgozták a parádi színort.

A recski ércbányászat kezdetei

A mátrai érckutatás és ércbányászat akkor lendült fel, amikor 1844-ben Recskben, a Báj-patak alsó szakaszán és a szomszédos Nagyrézoldalon a felszínen termésvérz került elő, Holló József recski gulyás a község melletti Báj-patak medrében több mint egy mázsa súlyú termésvérzre talált. Viszont a nagy jelentőségű leletet csak 5 év múlva, 1849 májusában, a forradalom és szabadságharc idején jelentette hivatalosan Borsos József recski bíró a hatóságoknak. Az a tény, hogy a helybeliek fél évtizeden keresztül eltitkolták a réz megtalálását, nem volt minden ok nélkül. A korabeli gyakorlat szerint minden jelentősebb régészeti, őslénytani vagy földből előkerülő természeti kincset a hatóságok azonnal Bécsbe a császári fővárosba szállították, amely a Természettudományi Múzeumban lévő állandó kiállításon napjainkban is megtekinthető. A Lahóca érc-kincsének felfedezéséhez szükséges kutatási lendületet az hozta meg, hogy a Recsktől 1-2 km-

re húzódó, ma Darnó-vonalként ismert regionális szerkezeti övben további termésvérz-ércesedést találtak. A felfedezésnek nagy jelentőséget tulajdonítottak az 1848-49-es forradalom leverése utáni Magyarországon földtani térképezést végző osztrák geológusok.

1850-es évek elején sorra alakultak a bányatársulatok a korábban megismert Párád és Recsk közötti ércecesedésekre.

Vrányi György és Vass Elek bányáin kívül összesen hat különböző vállalkozás létrejöttéről tudunk. Ezek a következők: 1. a Pest-Mátrai Bányatársulat (Parádfürdőn), 2. az Egyességi Bányatársulat (Parádfürdőn), 3. a Gömör-Lahócai Bányatársulat (a Lahóca északi oldalán), 4. a Katalin Bányatársulat, 5. a Veresvári Pál, Róza, Etelka Bányatársulat (a Vörösvár-hegyen) és 6. a Gyöngyösoroszi Pál Bányatársulat.

A korabeli bányatársulatok több személy bányaművelési célra alakult olyan egyesületei, amelyben a résztvevők mind az üzletvitelhez szükséges pótfizetésekért, mind pedig az egyesület nevében harmadik személyek felé elvállalt kötelezettségeikért csak a közös vagyonban való bányarészük arányában voltak felelősek. Ugyanakkor minden egyesületi tag a bányarésztvénye arányában részesült a tiszta jövedelemből. A legfontosabb különbség a bányatársulat és részvénytársaság között, hogy az előbbi csupán a személyek, viszont a részvénytársaság már a tőkeértékek egyesítését is jelenti. A bányatársulatok közül a Pest-Mátrai Bányatársulat kutatása sikeres volt, a Parádfürdőt körülvevő Fehérkő és Veresvár nevű hegyek lejtőin két pesti vállalkozó Voss Elek és Hochmeister Frigyes nagykereskedő kezdett réz- és ezüstérc után kutatni. A munka során ezüstös fakőércekre bukkantak, amelyek 8-32% rézet és 0,25% ezüstöt tartalmaztak. Az első kutatási év végén már dúsérceket váltottak be az óvizi rézkohónál. A Pest-Mátrai Bányatársulat a dúsércek mellett tömegesen kitermelt zúzóércet is értékesíteni kívánta. Ezért 1851-ben a parádi völgyben gróf Károlyi György egyik malomépületének az átalakításával felállította a György zúzó- és mosóművet, amely mint más hasonló korabeli felső-magyarországi ércdúsító, zúzónyilakkal és szerekkel felszerelt nedves élőkészítésű dúsítómű volt.

Az első lejegyzett kutatási eredmények a Lahóca-hegyről és környékéről 1850 körüliek. A Lahócán az első feltárások a mai Felső-György táró környezetében váltak ismertté. Itt a kovás agyagásványos, szulfidhintéses kibúvásokon az 1852-ben megalakult Parád-Mátrai Bányatársulat kezdte meg a kutató és bányászati munkákat. 1862-ben megalakul a Mátrai Bányaegetlet, amely kiterjedt bányabeli kutatásokat indított a Lahóca déli részének ismert ércestei környékén. Erre a bányászatra ércfeldolgozó művet, pörkölő és lúgzóművet építettek. A nem megfelelő technológia és a gazdasági problémák miatt a bányászkodás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

Miután a Pest-Mátrai Bányatársulat ércelőkészítési és kohósítási kísérletei balul ütöttek ki, felvetődött a gondolat, hogy a kis társulatok a kohósítást és az ércelőkészítést együttesen, közös tőkével oldják meg. Az 1860. szeptember 20-án, Gyöngyösön, gróf Károlyi György elnöklete alatt tartott közgyűlésen, a Gyöngyösoroszi Pál-, a Gömör-Lahócai- és a Parád-Mátrai Bányatársulatok elhatározták, hogy Mátrai Bányaegetlet (Matraer Bergwerks-Union) néven egyetlen bányatársulatot hoznak létre. (Már 1858. november 15-én felmerült a fenti vállalatok egyesülésének gondolata, viszont magánjogi vitáik miatt akkor nem tudtak megegyezni.) A fordulatot az 1861. november 24-én megalakult Mátrai Bányaegetlet hozta meg, amely Recsk határában, a Lahócaban tartósan működő ércbányát tudott nyitni, bányaigazgatónak Péch Antalt neveztek ki.

A feltérési munkákat 1861-ben a György- és a Katalin-tárókban kezdték meg. Ezek kedvező eredményrel jártak, az így megismert I. számú érc-tömsz a társulat ércigényét 20 éven át fedezte. A többi bánya, a Jósomszéd-, az Egyezség- és az Istenáldás-táró nem váltotta be a hozzájuk fűzött reményeket, a György- és a Katalin-tárókból került ki a termelés zöme, tehát már csak a Lahóca-hegy bányászata volt gazdaságos.

A Mátrai Bányaegetlet az összes korábbi társulatot egyetlen vállalatba olvasztotta, 200 000 négyszögöl, azaz 125 katasztrális hold kiterjedésű bányatelekkel rendelkezett az új vállalkozás.

1878-ban a termelés hirtelen megtorpant, 1879-ben pedig már csak minimális szinten állt. Bár az ércek feldolgozása nagy részben megoldódott, ennek ellenére az eladósodott bányatársulat már nem volt életképes, mert az olcsó dél-amerikai réz Európába való beáramlása a réz árának csökkenését eredményezte világszerte.

Hungarian Copper Limited (Magyar Rézművek Kft.)

Az 1880. október 10-én Budapesten tartott közgyűlésén a Mátrai Bányaegetlet elfogadta a Hungarian Copper Limited (Magyar Rézművek Kft.) londoni székhelyű angol cég vételi ajánlatát, ill. szerződését. Ezek szerint 1880. október 15-ig az angol érdekeltségű cégnek a Mátrai Bányaegetlet minden tulajdonát

átengedi, beleértve valamennyi tárót, kohót, ércművet, izsalművet stb. A vevő 15 000 fontsterlinget fizet, ebből 3 ezret készpénzben, 12 ezret pedig névleges értékben úgy, hogy a vevő az eladónak 12 000 fontsterling erejéig részvényeket ad át. A szerződésben a vevő vállalta, hogy 60 000 fontsterling alaptőkével új részvénytársaságot alapít. Ezzel tehát a Mátrai Bányaegetlet feloszlott.

Mivel az I. számú érc-tömsz időközben teljesen kimerült, a termelés már 1880-ban szünetelt, ezért 1881-1882-ben nagyszabású feltárásba kezdtek,

Ennek során felfedezték a II tömszöt, amely aranyban és rézben egyaránt dús volt. A külszínen a lúgzó- és a kohóműnek Stoll Károly által megkezdett átépítését új pörkölők, réz- és ezüstbeolvasztó kemencék felépítésével befejezték. Közben a megromlódott épületeket rendbe tették, a bányában és a külszínen megkezdtek a rendszeres termelést, ezenkívül Mátraszélen megvettek még egy szénbányát is.

Az angol cég tőkéje az utolsó pillanatban új életre keltette a recski bányát, ezzel egy hosszabb nyugodt termelő periódus alapját vetette meg. Az eredmények viszont nem elégitették ki a külföldi tulajdonosokat, akik a tőkéjük gyorsabb kamatozása érdekében más befektetési lehetőséget kerestek. Ezért 1883. augusztus elején az üzemet egy hazai vállalkozásnak Mátrabányai Közbirtokosságnak adták el.

Mátrabányai Közbirtokosság (1910-től Parádi Bányatársulat) üzeme (1883-1916)

A londoni cég részvényeit Jármay Gusztáv gyógyszerész, Váradi Stoll Károly bányatanácsos, Dr. Eissen Ede magánzó és Brill Lajos és Brill Zsigmond kereskedő budapesti vállalkozók vásárolták meg. A Mátrabányai Közbirtokosság több mint 20 éves időszakáról alig maradtak fenn dokumentumok. A művek irányításában a közbirtokosság, mint irányító szerv egyre ritkábban és kevesebb erővel szerepel, az öt birtokostárs közötti versengés és viszály tovább növelte a problémákat és egyre romlottak az eredmények. A Közbirtokosság és a bányaigazgató 1903-ban radikális intézkedéseket hozott, felére csökkentették a munkáslétszámot, a bányaműnél a megmaradt vajúrók túlnyomó részével az elhanyagolt feltérési munkát végeztették.

1909 őszén a volt Mátrabányai Közbirtokosság öt alapítójának az örökösei, és ezek rokonsága 120 bányarészvéennyel Parádi Bányatársulat néven új vállalkozással alakítottak. A vállalati társaspénztár 1916. október 31-én megszűnt, mivel annak meglévő vagyonát a társulati alapszabályok értelmében a nyugdíjasok között felosztották.

Weisz Lajos és a Dobsinai Rézművek Rt. üzeme (1916-1922)

Az egyre súlyosbodó nyersanyaghiány miatt az államkincstárnál már az első világháború idején

felvetődött a recski ércbánya megvásárlásának a gondolata, azonban a Parádi Bányatársulat Weisz Lajossal 1916. szeptember 9-én kötötte meg az adásvételi szerződést.

A M. Kir. Bányakapitányság 1916. december 16-i bejegyzése szerint Weisz Lajos mérnök (Berlin, Kurfursterdam 136. sz. alatti lakos) megvásárolta a recski ércbányát. Ez a kiváló üzleti érzékű, agilis, meglehetősen találékony építési szakember az ipar más területein is szabadalmakkal rendelkezett, így több országban különféle szabadalmi jogokat birtokolt a csatornatéglák előállítására 1896-ban, a lapos formájú mennyezetéglák gyártására 1895-ben kiadott császári szabadalmi leírás alapján. Weisz nem azért vette meg Mátrabányát a tartozékaival, hogy a bányászatot újraindítsa, hanem azért, hogy a rézgálicgyártást megkezdje. Ezt az anyagot a galvanoplasztikában, szőlőpermetezésnél a peronoszpóra ellen, gabona csávázására és fa impregnálására használták fel. Tervei szerint a bánya hányóinak anyagából 1000 q napi kapacitással 10 évig elegendő rézgálic állítható elő. A rézgálicon kívül a meddőhányókon feldolgozásra váró érc mennyiségben mázsánként 150 gr arany és 3000 gr ezüst is volt. A tulajdonos elsődleges tevékenysége a rézgálicgyár megvalósításához szükséges tőke előteremtésére irányult, ezért nem folytatott rendszeres bányászatot Recskén. 1917 végén a Magyar Fémközpont hívta fel a Dobsinai Rézművek Rt. figyelmét a vállalatra. Weisz 1917 végén opciós szerződést kötött a dobsinaiakkal, amely 1918. március 1-től lépett életbe.

A Dobsinai Rézművek Rt. viszonylag új cég volt, az 1914. évi adatok szerint a már jól kiépített teleppel, laborral, műhelyekkel felszerelt vállalat 262 dolgozóval (110 bányász, 72 előkészítő, valamint 80 műhelymunkás) rendelkezett. A bányászatot csak 1914 januárjában kezdte meg, ill. rézolvastó kohóját csak később kívánta üzembe helyezni. Ezért nem volt véletlen, hogy óvatosságból csupán opciós szerződést kötött a recski ércbányára.

Weisz a bányauzemet nem helyezte működésbe, csak takarítást végeztetett. Bányaművelést és bányászati tevékenységet 1918 tavaszától 1919 végéig az opciós jog alapján a Dobsinai Rézművek Rt. folytatott Mátrabányán. A dobsinai vállalkozás tömzsben figyelemre méltó feltárásokat végzett, az októberi forradalom után, a Tanácsköztársaság idején még folytak a munkák, de a tanácsállam megdöntése után nem volt mód a kitermelt érc Dobsinára történő elszállítására, ezért a kutatást beszüntették, és a részvénytársaság 1919 őszén az opciótól visszalépett.

1920-ban az addig is igen leromlott állapotban levő bányatelep teljesen tönkrement. Weisz Lajos 1921. március 23-án meghalt, örököse Leszner Adél bányászati tevékenységet nem végzett, csak az üzemi épületek lebontásából nyert anyagok és gépek eladása révén szerzett jövedelmet, a bánya mellett felhalmozott meddőanyagot pedig útépítéshez adták el.

Schmidt testvérek vállalata (1922-1926)

1920 után Vitális István (1871-1947) geológus, a soproni Bányászati és Erdészeti Főiskola professzora hívta fel a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. alkalmazásában levő Schmidt Jenő, Lajos és Sándor bányamérnök testvérek figyelmét arra, hogy „a recski Mátrabánya az egyedüli ércbánya, amely a megmaradt határokon belül a bányászati technika új vívmányainak felhasználása mellett tőkebefektetésre még alkalmasnak látszik. A recski bányauzem működése szünetelt 1919 őszétől 1922 tavaszáig. Schmidt Lajos írta Recskről 1922 júniusában szakvéleményében: „a hányók egy részét már elszállították és szállítják (most is) útkavicsolásra. Ez voltaképpen nemzetgazdasági kár, mert ... legalább 2% réztartalmú hányóanyag... érckészletet képezne, nem is szólva aranyos-ezüst tartalmáról. Ezért felsőbb helyeken utána kellene járni, hogy Heves vármegye az országnak ezt a kincsét hagyja ott a helyén; utak kavicsolására találhat másutt is anyagot.”

A recski ércbánya az 1920-as trianoni békekötés után stratégiai jelentőségűvé vált.

A termelés és a technika 1850-1926 között

A bányászok a kezdetektől 1931-ig kizárólag olajméccsessel világítottak, emellett kézzel fűrtak és jövesztettek a vágatokban. A bányászati technológia szempontjából Recsk környékén táróbányászat folyt. A tárókihajtásoknál és a fejtéseknél a jövesztést fűrórudakkal és kézikalapáccsal kialakított lyukakba helyezett robbantóanyaggal végezték. A lahócai bányászatban kezdetben lőport használtak a robbantáshoz. A termelvény szállításánál és rakodásánál a 19. században még kosarat, kapát, valamint különböző típusú targoncákat, magyar csilléket alkalmaztak, amelyeket fapallókon mozgattak.

A vaspályán mozgó csillék használatát Pech Antal igazgatósága idején, 1863-tól vezették be.

Recskén a 19. század végén főtepásztá-fejtéssel folyt a bányaművelés. A pásztá lefejtése után a teljes főtét alátömedékeltek, és ezután kezdték fejteni a következő pásztát. Az érckiszállításhoz, a tömedék beszállításához, valamint a közlekedésre mindkét szintet összekötő gurítót és feltörést készítettek. Az első részt a tömedékben építették ki, és fával biztosították.

A jövesztés a bányában 1871-ig puskaporral, majd dinamittal és főként paxittal végzett robbantással történt.

A flotáció bevezetése előtt a dúsercet kézi válogatással külön termelték. Durvaaprításra kézi bunkót, középaprításra 1860-1907 között hengerpárt, finomaprításra 1868-ig zúzónyilakat alkalmaztak.

A recski bányát a hazai viszonyokhoz mérve meglehetősen későn villamosították, így az üzem 1929-ig nélkülözte az áramellátást, a szükséges energiát addig gőzgépekkel állították elő.

Valószínű, hogy Magyarországon a recski Mátrai Bányaegetlet ércbányáját érte elsőként környezetvéde-

lemmel kapcsolatos kifogás, amikor 1860-ban a kitermelt ércet halmokban pörkölték a külszínen. A pörkölés során távozó igen kellemetlen, szúrós szagú, kén- és arzénegzőket tartalmazó bűzös gázokat a szél Recsk felé fújta, ami ellen a községi vezetés tiltakozott.

Megalakul a Recski Magyar Királyi Ércbánya (1926-1944)

Magyarország területén csak itt-ott maradt egy-egy szegényes, részben már régen felhagyott, részint még jól meg sem vizsgált ércelőfordulás (Recsk, Gyöngyösoroszi, Telkibánya). Ezek közül 1922-ben sor került a recski ércbánya újrainvitására, hogy végül is azt hosszas hányattatás után a magyar kincstár vegye kezébe. A magyar állam 1926. december 1-én kötött adásvételi szerződést a Schmidt testvérekkel, az üzemet a tulajdonosok 5 milliárd koronáért, azaz 400 000 pengőért adták el. A bánya ekkor garantált készletei a Katalin-tározó szintje fölött 2 millió mázsa 2%-os rézércre és 6,6 gr/t aranytartalmú ércvagyonra voltak becsülhetők.

A bányatelep megvételétől a termelőüzem megindulásáig mintegy ötévi előkészületre volt szükség. A beruházás elhúzódása miatt természetesen számos bíráló cikk jelent meg az állami beruházásként készülő új üzemről. 1929-ben Pávai Vájna Ferenc, a neves geológus írta a következőket: „... a Luca-széke is hamarabb készül el, mint egy kincstári bányamű, mert nálunk soha nem tanulják már meg, hogy a bányászat üzlet és nem hivatal, azt nem ranglétrán cammogó hivatalnokokkal, hanem munkája után fizetett tisztviselőkkel és munkásokkal kell lebonyolítani, nem tudósok kísérleti nyula az, hanem üzem, ami pénzt hoz, de meg is eszi, ha évekig áll, azután annyi teher nő nyakába, hogy lehetett akármilyen sok és dús érc, évek kellenek hozzá, hogy behozza, az is megeshet, hogy sohasem jön be”

A bánya és az ércmű átépítéséhez 1927-ben kezdtek hozzá. Miután a meglevő érckészlet csak 7-8 évi bányászatra lett volna elegendő, ezért új feltárásokra volt szükség. A rendszeres, termeléshez szorosan kapcsolódó feltáró munkák eredményeként vált ismertté a Lahóca keleti szárnyának több további ércteste, a mai számozás szerint IV., V., VII. és IX. számú érctömsz. Erre az időszakra tehető a Lahóca máig is elfogadható első földtani modelljének a megalkotása, amit Pálffy Móric 1929-ben készített el. A termelés megkezdéséig a Magyar Államkincstár az átvételkor bejárható 2718 fm hosszú vágathoz további 2390 fm új vágatot nyitott.

A recski ércbánya és a mellette felépített, flotációs eljárást alkalmazó ércdúsító a maga nemében világviszonylatban is az első közé tartozott, és létesítése idején korszerű középüzemnek számított. Az új ércelőkészítő üzemnek igen jelentős vízigénye volt, ezért 1930-ban elkészült a bányatelepen egy 80 000 m³-es víztározó völgyzárógáttal, amit bekapcsoltak a bánya üzemvíz-ellátásába. A mederrészt andezittufába alakították ki.

Az előbb ismertetett beruházások mind házi kivitelezésben készültek el, tehát nem külső cégek, hanem a recski ércművek dolgozóival. Ennek figyelembevételével a Magyar Államkincstár összesen 700.000 pengő költséget fordított Recsk kiépítésére. Az új ércelőkészítő-művet 1931. április közepén helyezték Kruppék üzembe, a berendezések műszaki átadására 1931. május 15-én került sor.

Recski ércelőkészítő üzem

Az üzem életét nehezítette a világgazdasági válság miatt 1931-ben bekövetkezett rendkívüli rézáresés, a porkohosítás magas költsége és a vártnál gyengébb minőségű ércfeladás. A recski bánya a lecsökkent rézárak miatt 1935-ig nagy ráfizetéssel dolgozott. Az irányító Iparügyi Minisztérium és a bányauzemi vezetőség erőfeszítései a kellő ércbázis megteremtésére 1936 októberétől kezdve már biztosították a nyugodt termelést, a fémárak emelkedése pedig a bánya üzemének a gazdaságosságát is garantálta.

1940-re a Recskről kikerülő hazai réz közel ugyanannyit tett ki, mint a történelmi Magyarország termelése volt 1918 előtt, amely az ország békebeli szükségleteinek nem egészen 1/20 részét fedezte. Az I. világháború idején bevezetett gyakorlat szerint 1940. december 21-től a vállalatot hadiüzemmé nyilvánította a Honvédelmi Minisztérium a termelés biztosítására, hogy a katonai behívások ne akadályozzák a termelést. Időközben nemcsak a vállalat irányítása változott meg, hanem a neve is, így 1937-ben „Magyar Királyi Állami Ércbánya, Recsk” volt a hivatalos cégelnevezés, 1942-ben pedig már „Magyar Királyi Állami Ércbányászati Recski Üzeme, Recsk” megnevezéssel illetik. A II. világháború végéig 2500 fm vágat újrainvitást, 13.700 fm új feltárást és 6000 fm ércutat magfúrás végeztek, melyek eredménye közel 16 km hosszúságú vágathálózat és 54 kutatófűrész lett.

A létszámhiány miatt 1943-1944-ben zsidó internáltakat dolgoztattak a bányánál, 1944 tavaszán egy munkaszolgálatos századot vezényeltek Recskre, melynek tagja volt Zelk Zoltán (1906-1981) költő is.

A háború befejeződése után, ahogy kezdtek vissza-

térni a munkások, úgy hozták rendbe a bányát és az ércelőkészítő-üzemet.

Az 1946-1947. években, az ipar átszervezésének idején az igen szerény keretek között folyó ércbányászat fejlesztése háttérbe szorult. A bánya 1946 őszéig az Állami Ércbánya és Kohóművekhez, majd a Magyar Állami Szénbányákhoz, 1947. május 1-től a Nehézipari Központ kezelésében levő Diósgyőri MÁVAG-hoz csatolták. Recsk az utóbbinak lett az egyik fióküzeme, Gyöngyösoroszival együtt. 1948. május 1-től a recski vállalatot az új Iparügyi Minisztérium Bányászati Osztálya irányította. A lahócai üzem 1949. január 1-től az újonnan szervezett Ércbányászati Nemzeti Vállalathoz tartozott 1950. október 1-ig. Ettől kezdve önállóan tevékenykedett, a könyvelést és minden adminisztratív teendőt is helyben láttak el. A bányáiparon belül az érc- és ásványbányászatban 1949-ben kezdődtek meg az első lépések egy átfogó iparági szervezet kialakítására, majd a Bánya- és Energiaügyi Minisztérium Ércbányászati és Ásványbányászati Főosztályának létrejöttével 1951-ben megteremtődött az iparágga szerveződés alapfeltétele. A két főosztály 1957. évi összevonását 1964-ben az Érc- és Ásványbányászati Országos Vállalat megalakulása követte.

Az ágazati felsőszintű központosítások után a Gazdasági Bizottság 1962. október 26-án hozott határozatával a Mátrai Ásványbánya Vállalat (Gyöngyös) és a Recski Ércbánya Vállalat (Recsk) önállóságát 1962. december 31-i határidővel megszüntette, és mérlegbeolvasztás útján a Gyöngyösorozsi Ércbányába olvasztotta. 1963. január 1-től a vállalat új elnevezése Mátrai Érc- és Ásványbánya Vállalat lett, Gyöngyösorozsi központtal.

1964-ben megalakult az Országos Érc- és Ásványbányászati Vállalat (később Országos Érc- és Ásványbányák), ettől kezdve ennek a kötelékébe tartozott az urán- és bauxitbányák kivételével valamennyi hazai ércbánya, közöttük Recsk is (1970. január 1-től Recski Rézércmű néven).

Újra indultak a kutatások, ennek során 39 mélyfúrást végeztek 4153 fm hosszban, és 5470 fm új vágatot hajtottak ki. A kutatások ismét tetemes ércvagyonhoz juttatták a vállalatot.

A VIII. tömzsben új szállítóaknát mélyítettek, amelynek 2 mély szintjével bányászatiilag feltárták X. és XI. tömzsöt, gazdag érces fészkeket nyitottak a mély szinteken IX. tömzsben. A II. világháború utáni új kutatásokkal nem csupán a bánya érckészletét lehetett megnövelni, hanem ezáltal a Lahócaban folyó bányászatot 25-30 évvel sikerült meghosszabbítani.

Az erőltetett iparosítás éveiben sem ügyeltek a környezetszennyezés elkerülésére, már 1957 nyarán arról cikkeztek a megyei és az országos lapok, hogy a Recski Ércbánya éveken át a Tarnába engedte az ércdúsítóiból kikerült iszapot, amelytől a víz elszürkült, alkalmatlanná vált az öntözésre, kipusztultak a halak, és Recsktől Vepelétig 15 km hosszúságban használhatatlanná vált a patak.

Az iszapban levő nagymennyiségű vegyszer a Tar-

na élővilágát teljesen elpusztította. Ezért a további vízszennyezés elkerülése végett később lúgosító berendezéssel kezelték az üzem elhagyó szennyvizet. A bányató vízvédelme érdekében csak 1973-ban történt az első előrelépés.

Lahóca csilleszállítás

A Lahóca ércesedésének tömzsös kifejlődése miatt 1951-től bevezették az ércbányászat történetében egyedülálló hatalmas ún. „magazinfejtést, vagy érctároló fejtést. Erre azért volt szükség, mert az üregek magassága elérte a 34, szélessége pedig a 20-60 métert. Az országban elsőként itt kezdtek kísérletezni a tám nélküli főtécsváros, felfüggesztéses biztosító eljárással, aminek eredményeként 1951-től 1958-ig az ún. közethorgonyzási alkalmazták az üregek feletti közetrétegek biztosítására. E módszer előnye, hogy nagymennyiségű bányafa-megtakarítással jár. A vágatokban így a hasznos szelvény nagyobb, a talpalatti ércfejtés pedig könnyebb lett.

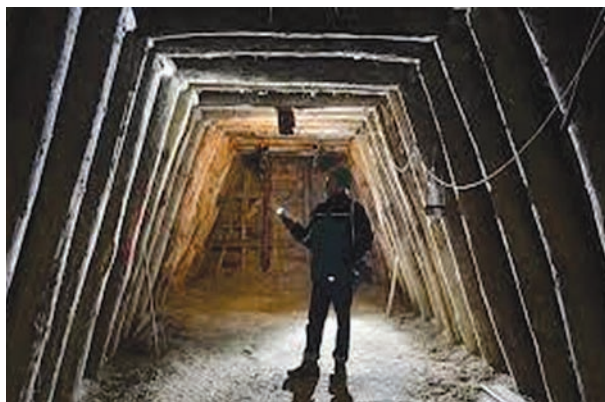
Lahóca bánya ércfejtés

Azt, hogy a recski bányában a gépek mellett 1979-ig alkalmazták a lóval történő szállítást, hajlamosak lennénk azzal magyarázni, hogy az üzem technikailag korszerűtlen maradt, pedig nem így van. A Lahóca földtani sajátosságai miatt az alkalmazott feltárási rendszerben minden létesítmény egy részét az ércetestben hajtották ki, ami egészen a legutolsó időkig nagyon sok jó minőségű ércet kötött le. Mivel a feltárási- és szállítóvágatok is az érces testekben húzódtak, ezért azokat lehetőleg szűkre méretezték. Viszont a szűk vágatokban könnyebb volt a szállítást lóvontatású csillesléssel megoldani, mint gépekkel.

A bányában használt gépek energiaellátását villamos berendezések biztosították, így a sűrített levegős csőhálózatot, a világítást, a szellőztetést és a szállítást, valamint a 60 m-es szintelosztás miatti feltöréshajtó padozatot elektromos áram működtette.

A munka biztonságossá tétele miatt a fejtésekben 30 méterenként fapillérek és kőzetpillérek, a vágatokban és ereszkékben 50 méterenként búvófülkék, a szállítópadozatban csillefogó-berendezések voltak. Sújtólégbiztos berendezéseket, benzínlámpákat használtak, és állandó metánmérést végeztek. 1971-ben ugyanis a recski bánya sújtóléges besorolást kapott, ezért a karbidlámpák helyett bevezették az RC akkumulátoros lámpákkal való világítást.

A Rézérc Művet 1970 után az a remény tartotta életben, hogy az 1960-as években megindult kutatások a mélyben megismert készletekre alapozva idővel egy nagyléptékű bányászathoz vezetnek. A mindinkább csökkenő termelés arra kényszerítette az Országos Érc- és Ásványbányák vezetését, hogy Rudabányáról szállíttassanak rézércet, pontosabban rézben gazdag pátvasércet Recskre, amit együtt flotáltak az akkor már a feltárásból kikerülő mélyszinti és a lahócai érccel.

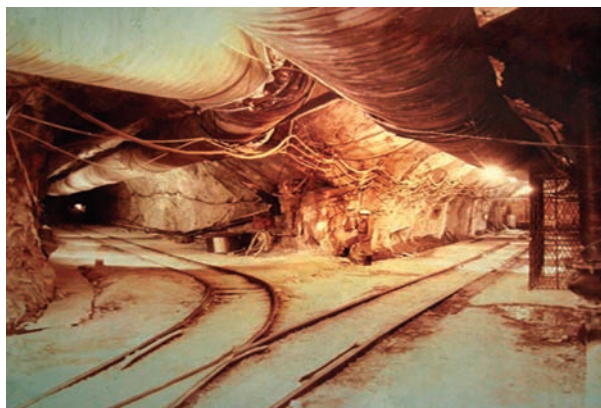
Lahóca fával biztosított vágatszakasz

A lahócai üzem bezárásával a recski bányászat még nem ért véget. Miután az ismert, kitermelhető érckészleteket a szakemberek végesnek tartották, ezért Lahóca bánya megkutatott készletének kifogyása előtt megkezdődött a terület földtani továbbkutatása, általában 1000-1200 m mély külszíni fúrásokkal.

Recsk II

A recski ércelőfordulás területén a mélyszinti kutatások 1961-ben kezdődtek, 1970-től a földalatti kutatással folytatódott az ércesedés további megismerése, melynek keretében megindult a magyar bányászat történetének egyik legnagyobb léptékű munkája, az I-es akna, majd 1974-ben a II. akna mélyítésével. Az aknát úgy mélyítették, és a vágatokat úgy hajtották ki, hogy azok később termelési célokat is szolgálhassanak. A 8 m-es aknaátmérő egyrészt a megfelelő intenzitású szellőzést, másrészt a későbbi, várhatóan nagykapacitású szállítást volt hivatott biztosítani, a két

aknát két szinten vágattal kötötték össze. A részletes kutatások során kihajtottak 1 456 folyóméter kutató vágatot, mintegy 7 000 folyóméter feltáró vágatot, elkészült az 1200,6 m talpmélységű I. akna és az 1195 m mély II. akna. Az egyiket a felszíntől számított 900 m szinten a porfiros rézérc, a másikat az 1100 m szinten a szkarnos érc feltárására, illetve kutatására szánták. Az összekötő szintes vágatrendszer tette lehetővé a legyező alakban fűrt bányabeli kutatófúrások kivitelezését. 1986-ig 87,5 km fúrás mélyült (550 db), melynek feldolgozása alapján számították az ércvagyont. Az érc hasznosításával kapcsolatban sok ércdúsítási kísérletet végeztek, sok tanulmány készült a környezetvédelem, vízgazdálkodás és más, a termelési viszonyokat érintő minden kérdésben.

Recsk II. bánya vágatkeresztződés

Az állam 1981-ben fejlesztési forrás hiányában leállította a beruházást, és elrendelte az állammegóvási munkák megkezdését. 1987-től a földtani kutatás munkálatai is szünetelnek. Az állam 1990-ben elrendelte a bánya tartós szüneteltetésére való átállás megkezdését, 1998-ban a mélyművelésű bánya vízelárással történő tartós szüneteltetését, ezzel meghagyva az ércvagyon későbbi hasznosításának lehetőségét.

A bánya hosszabb távú szüneteltetését egyrészt a nemzetközi viszonylatban is jelentős ércelőfordulás, valamint a meglévő bányatársaságok értéke indokolja, másrészt a szüneteltetésre való átállás során alkalmazott műszaki megoldások, a bányatársaságok szakértői véleményekkel igazolt állékonysága lehetővé teszi a bányatársaság tartós, egyedi időtávlatú szüneteltetését.

A bánya tartós szüneteltetésre való átállításának munkálatai 1999-ben kezdődtek meg és 2002-ben fejeződtek be, mely során a mélyszinti bánya földalatti berendezései kiszerezésre kerültek, megszűnt a víz-emelés, a szellőztetés, a földalatti villamos energiaellátás, a földalatti hírközlés, az aknaszállítás, a bánya víz alá került és lezárásra kerültek a külszínre nyíló bányatársaságok. Ezzel a bányauzem földalatti tevékenysége befejeződött. A külszínen elbontásra kerültek az aknaszállító gépek műszaki berendezései, az aknatornyok és az ideiglenes jellegű gépházak. Ugyancsak elbontásra kerültek a felszámolásra ítélt egyéb építmények is. Tájérendezés keretében befejező-

dött az érces- és meddőhányók, valamint az egyéb üzemi területek fizikai és biológiai rekultivációja is, kialakításra került a meddőhányók felszíni vízvezető rendszere, kialakításra került a környezetellenőrző hálózat, melynek üzemeltetése a hatályos engedélyek alapján jelenleg is történik.

A Recsk II. jelenleg is szüneteltési műszaki üzemi tervvel rendelkezik, a Nitrokémia Zrt. a vonatkozó hatósági engedélykés és előírások alapján a külszíni rekultivált területek, az elárasztott mélyszinti aknák, a lezárt mélyfúrások és külszínre nyíló térségek, valamint a külszíni létesítmények rendszeres ellenőrzését végzi, emellett üzemelteti a vízjogi létesítményeket, a

hidrogeológiai monitoring rendszert és a mélyszinti nemesfém- és színesfém ércesedést kutató fúrások magminteraktárait. A recskii nemesérc előfordulás kutatása az eddig megismert érceken túl a jövőben még további ásványi nyersanyag jelenlétét igazolhatja, amely a bánya megnyitására, gazdasági szempontból is, reális esélyt adhat. Ezért nem tekinthető a Recsk II. bányatelekben lévő ásványi nyersanyag kutatása lezártnak, a föld mélyében lévő ércvagyon újraértékelése a bánya megnyitásának a tekintetében új távlatokat nyithat, ezért a megismert ércvagyon ismételt vizsgálatára, illetve további kutatására is szükség lehet a jövőben.

Szent Borbála-napi megemlékezés és a GyöngyöSOROSZI ÉRCBÁNYÁSZAT BEFEJZÉSÉNEK 35. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL ÁLLÍTOTT EMLÉKMŰ AVATÁSA

A Nitrokémia Zrt. a meghívott vendégek és a Máttra Projekt munkavállalói részvételével 2021. december 1-én 14 órai kezdettel GyöngyöSOROSZI Károly-altárón tartotta a Szent Borbála-napi megemlékezéssel egybekötött emlékmű-avatási ünnepségét az Uránipari Dolgozók Szakszervezetével közösen. Az emlékmű állításával a GyöngyöSOROSZI Ércbánya bezárásának a 35. évfordulója alkalmából az itt dolgozó bányászokra és GyöngyöSOROSZI térségében folyó több évszázados bányászati tevékenységre emlékeztünk. A megemlékezés kezdeményezésében és az emlékmű létrehozásában kiemelt szerepe volt Rofrits Vilmosnak, aki a Mátrai Projekt műszaki ellenőre és egyben az Uránipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke is. Az ünnepség résztvevőit Papp Zoltán Andor projektvezető köszöntötte, megemlékezett a GyöngyöSOROSZI Ércbánya múltjáról, majd a beszédét így zárta: „Fontos kihangsúlyozni, hogy az itteni bányászat és kapcsolódó feldolgozási tevékenységek nagy szerepet játszottak egyrészt a térség fejlődésében, másrészt a magyar mélyműveléses bányászat szakmai, műszaki fejlődésében. Nem mehetünk el szó nélkül azok mellett, akik az orosz bányászat fennmaradását és bánya folyamatos működését, az ismert geológiai nehézségek és nehéz munkakörülmények mellett, vagy inkább azok ellenére lehetővé tették. Ők a bányászatban dolgozó emberek, a bányászok. Ezért ezen a napon kötelességünk tisztelettel és nagyrabecsüléssel emlékezni és egyúttal emlékeztetni azokra a szakemberekre, szellemi és fizikai dolgozókra, akik a tudásukat, erejüket és energiájukat, olykor életüket adták a GyöngyöSOROSZI ércbányászat működéséért. Zárásként szeretném megköszönni mindazon kollégák munkáját, akik az emlékmű állításhoz saját kezük munkájával, vagy bármilyen más módon hozzájárultak.”

Ezt követően Rabi Ferenc, a Bányaiipari Dolgozók Szakszervezetének az elnöke emlékezett meg Szent Borbáláról, a bányászok védőszentjéről. A Szent Borbála a középkor egyik legismertebb szentje Nikomédiában élt a IV. században, aki a hite miatt szenvedett vértanúhalált. A bányászok Borbálát a bátorsága és kitartása miatt választották védőszentjüknek, akiről a bányászok minden évben országsszerre december 4-én megemlékeznek.

Az ünnepségen Utassy Vilmos, az Egri Főegyházmegye plébánosa, c. kanonok áldotta meg az emlékművet, majd a résztvevő szervezetek vezetői megkoszorúzták. Az ünnepség GyöngyöSOROSZI művelődési házában kötetlen beszélgetéssel folytatódott.

Szakmai konferencia Budapesten

A Nitrokémia Zrt. fennállásának 100 éves évfordulója jegyében 2021. szeptember 23-án szakmai konferenciát rendezett a Magyar Bányászati és Földtani Szolgálat (MBFSZ) Stefánia úti székházának dísztermében. A konferencián Juhász Roland államtitkár megnyitóját követően a Nitrokémia Zrt.-nél zajló sokrétű munka bemutatása mellett, a kimagasló tudással rendelkező szakmai együttműködő szervezetek (MBFSZ, Miskolci Egyetem, MTA Wigner Jenő Fizikai Kutatóközpont, Terrorrelhárítási Központ) képviselőinek előadásait hallgathatták meg a meghívottak.

Tovább bővült a „Morvai-lista”

Morvai Tibor tiszteleti tag, ny. egyetemi adjunktus közlése szerint az általa üzemeltetett online egyesületi levelezőlista 2021. november 18-án 762 tagot számlált. Morvai Tibor 2008 óta végzi önkéntesen és önzetlenül a listagazda munkáját, amivel igen nagy szolgálatot tesz szakmai közösségünknek. A gyors és időszerű információáramlás érdekében ajánljuk valamennyi tagunk figyelmébe „szolgáltatását”. Feliratkozni a gtbmor@gold.unimiskolc.hu címen lehet, tapasztalataink szerint naponta több levelet kaphatunk Tőle szakmáink kisebb-nagyobb híreiről, és természetesen, ha az élet úgy hozza, bármelyik tag küldhet hírt, kérve a listára történő továbbítást.